

ПОЗА РУБРИКАМИ

УДК 332.025.12

Ф. В. Шиманський

кандидат юридичних наук, професор,
старший радник юстиції
Міжнародний гуманітарний університет,
кафедра кримінального права, процесу і криміналістики
вул. Фонтанська дорога, 33, Одеса, 65009, Україна

М. М. Кочевой

кандидат економічних наук
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра економіки та моделювання ринкових відносин
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття присвячена проблемам нормативно-правового забезпечення економічної безпеки держави, суб'єктів господарювання. Запропоновані основні напрями оптимізації зазначеного нормативно-правового поля.

Ключові слова: нормативно-правова база, економічна безпека.

Постановка проблеми. Економічна безпека суб'єктів господарювання, як одного з об'єктів національної безпеки, передбачає, що економічна діяльність і розвиток зазначених суб'єктів знаходяться у правовому полі, яке встановлюють, регулюють і контролюють законодавчі та інші нормативно-правові акти держави. Більш того, існує двосторонній зв'язок між економічною безпекою держави та економічною безпекою суб'єктів господарювання, який через канали загальноприйнятого правового регулювання та контролю має забезпечити оцінку реального стану економічної безпеки, визначати міру відповідності нормативно-правових актів реаліям розвитку суб'єктів господарювання, якісно та своєчасно коригувати правове поле при появі нових викликів і загроз у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми державно-правового забезпечення економічної безпеки держави, суб'єктів господарювання досліджували іноземні та вітчизняні вчені, серед яких: З. Варналій, В. Н. Геєць, Я. А. Жаліло, Г. В. Козаченко, О. М. Ляшенко, Г. А. Пастернак-Тарануценко, О. А. Кіріченко, С. Глаз'єв, В. Сенчагов, У. Альбрехт, Т. Ламберт та ін.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Сучасні підходи до вирішування проблеми законодавчо-нормативної бази забезпечення безпеки суб'єктів господарювання визначаються досить обмежено, як створення внутрішньої корпоративної нормативної бази з питань організації режиму і охорони, утворення власної служби безпеки, надійного захисту інформаційних ресурсів, захисту від протиправних дій конкурентів, тощо. На наш погляд, тільки системний підхід, під яким розуміється формування нормативно-правової бази всього комплексу проблем економічної безпеки на всіх ієрархічних рівнях і в усіх сферах прийняття рішень, здатний забезпечити ефективну систему економічної безпеки суб'єктів господарювання. Це передбачає повне охоплення об'єктів захисту комплексом управлінських, режимних, організаційних, технічних та превентивних заходів на засадах ефективного законодавства. Тому у дослідженні визначається відповідність нормативно-правової бази реаліям функціонування і розвитку суб'єктів господарювання.

Основна мета дослідження — визначення повноти, своєчасності і змістовності чинного нормативно-правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання сучасним викликам, розроблення пропозицій з оптимізації зазначеного нормативного поля.

Виклад основного матеріалу. Ефективна нормативно-правова база системи економічної безпеки створює сукупність дійових чинників, умов, дій для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та сталого стратегічного розвитку, сприяє високому рівню економічної безпеки підприємництва, економічному зростанню країни, підвищенню соціального становища населення.

На нашу думку, представники економічної та юридичної наук загальними зусиллями мають оптимізувати процес формування і удосконалення нормативно-правової бази системи національної безпеки України, економічної безпеки країни як її складової, зокрема, економічної безпеки суб'єктів господарювання.

На відміну від більшості підходів, автори розглядають нормативно-правове забезпечення економічної безпеки як системний процес, спрямований на формування організаційних і нормативно-правових засад побудови, функціонування і розвитку системи державного регулювання і контролю економічної безпеки. У цьому процесі поєднуються такі взаємопов'язані і взаємозалежні компоненти, як, по-перше, визначення концепції та політики нормативно-правового забезпечення національної економічної безпеки, по-друге, створення оптимальної структури правотворчих органів державної і місцевої влади і організація їх діяльності, по-третє, створення нормативно-правової бази забезпечення системи економічної безпеки, по-четверте, нормативно-методичне забезпечення механізмів діагностики основних критеріїв економічної безпеки з метою завчасної ідентифікації джерел виникнення і видів загроз, по-п'яте, розробка конкретних шляхів протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам для реалізації державної політики у сфері економічної безпеки на різних ієрархічних рівнях, по-шосте, коригування нормативно-правової бази у

випадку необхідності, по-сьоме, нормативно-методологічне забезпечення діагностики ефективності реалізації державної політики у сфері економічної безпеки на різних рівнях.

У дослідженні визначено, що до теперішнього часу не існує загально-прийнятого міжнародного закону у сфері безпеки, у тому числі економічної, хоча міжнародними організаціями прийнято понад 100 різних документів. Такі авторитетні міжнародні організації, як ВООЗ, МВФ, СОТ, Інтерпол, тощо, мають багато рекомендацій та заборон, але проблему безпеки в глобальному масштабі вони не вирішують. Поки чинні міжнародні акти за своїми видами та призначенням нерідко протилежні та суперечливі. Тому сфера міжнародної безпеки законодавчо, із сучасних позицій, не врегульована [1, с. 129].

З точки зору методології та практики забезпечення економічної безпеки, важливими є: ст. 8 Конституції України, яка встановлює, що її норми є нормами прямої дії; положення ст. 17 Конституції України, згідно з якими функції забезпечення економічної безпеки України безпосередньо визначаються як одна з найважливіших функцій держави; ст. 13 Конституції України гарантує рівність усіх суб'єктів права власності перед Законом і забезпечує захист прав суб'єктів права власності і господарювання; ст. 42 забезпечує захист конкуренції у підприємницької діяльності, обмежує монопольну діяльність [2].

Економічну безпеку суб'єктів господарювання забезпечують також кодекси України (Цивільний, Господарський, Податковий, Кримінальний, Повітряний, Морський, Про працю), укази Президента України, постанови Верховної Ради України, нормативні акти місцевих органів влади та підприємств.

Як свідчить проведений аналіз, основними недоліками чинного нормативно-правового поля системи економічної безпеки підприємства є: нечіткість, неповнота, нестабільність та суперечливість норм чинної нормативно-правової бази; неузгодженість між розробниками та безсистемність нормативно-правових актів, що регулюють економічну безпеку підприємства; недосконалість законодавства, значні прогалини у правовому полі.

Основні загрози правовому забезпеченню економічної безпеки становлять: недостатня правова захищеність інтересів суб'єктів господарювання в договірній документації; здійснення власних політичних та інших цілей партіями (суспільними рухами), що перебувають при владі; часта зміна нормативно-правових актів з питань власності, господарського і трудового права, оподаткування; порушення юридичних прав підприємства і його працівників; порушення норм патентного права; низька кваліфікація працівників юридичної служби; інші.

Нормативно-правове забезпечення системи економічної безпеки є визначальним у формуванні його напрямків, форм та способів організації. Водночас нерегламентованість необхідних нормативно-правових норм або їх повна відсутність, поряд із зростанням сучасних глобалізаційних викликів та деструктивних загроз, потребує постійної адаптації та реформування, які можливі за умови вдосконалення відповідного нормативно-правового

забезпечення та жорстокого контролю за дотриманням законодавчих норм. У Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. у переліку загроз національній безпеці України, в економічній сфері зокрема, окреслені серед інших у нормативно-правовому забезпеченні: ослаблення державного регулювання і контролю у сфері економіки; нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; переваження у діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними [3].

До цього часу: не розроблена Концепція законодавства у сфері економічної безпеки та, відповідно, Програма підготовки нормативно-правових актів, яка має систематизувати нормативно-правові акти, усунути прогалини, неузгодженості та безсистемність: у нормативно-методичній базі відсутні методичні підходи до діагностики ефективності реалізації державної політики у сфері економічної безпеки на всіх ієрархічних рівнях.

На нашу думку, нормативно-правові акти, які спрямовані на використання фінансово-економічних показників як основних для діагностики результатів діяльності суб'єктів господарювання, необхідно оптимізувати та адаптувати до проблем діагностики ефективності економічної безпеки.

Так, для здійснення цільової діагностики економічної безпеки підприємства ключовими є методики, які відображені у чинній нормативно-правовій базі і надалі закладаються в основу методичних положень стосовно оцінювання стану економічної безпеки на рівні держави, регіону, підприємства. Тому виникає необхідність в аналізі існуючої правової бази у сфері економічної діагностики.

Вихідною базою дослідження шляхів поліпшення нормативно-методичного забезпечення кількісного вимірювання економічної безпеки є «Методика розрахунку рівня економічної безпеки України», яка є «підґрунтям та дороговказом адаптації методологічних засад, що розроблені відносно рівня держави до рівня підприємств» [10].

Так, порівняльний аналіз методів розрахунку одного з головних критеріїв фінансової безпеки — коефіцієнту платоспроможності показав, що у нормативно-правових актах простежуються значні розбіжності стосовно його оптимального критерію та методу розрахунку: у «Методичних рекомендаціях» коефіцієнт покриття розраховується як співвідношення оборотних активів і позикового капіталу, нормативним значенням визнано перевищення 1,0 [5]; у Методичних рекомендаціях Міністерства транспорту України — коефіцієнт покриття визначається як співвідношення оборотних активів і поточних зобов'язань, нормативним значенням визнають перевищення 1,5 [6]; у Методиці Міністерства фінансів України розрахунок передбачає у чисельнику оборотні засоби, а не оборотні активи, нормативне значення перевищує 1,0 [7]; у «Критеріях ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектора економіки» Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України і Фонду державного майна України коефіцієнт покриття визначається як співвідношення обо-

ротних активів та поточних зобов'язань, оптимальне значення критерію має не перевищувати 1,0 [8]; у Положеннях Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України коефіцієнт покриття визначається аналогічно, але оптимальне значення перевищує 0,5 [9].

Таким чином, у нормативно-методологічному забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання мають місце суперечності, економічні некоректності і невідповідності у індикаторах, методиках їхнього розрахунку та порогових значень.

Висновки. Чинне нормативно-правове забезпечення економічної безпеки держави, суб'єктів господарювання в основному сформовано, проте воно недостатньо цілеспрямоване, неповне, практично на всіх рівнях нормотворче реагування на ринкові зміни запізніле та неадекватне. Важливим напрямом оптимізації цієї сфери визначено активізацію нормотворчої діяльності на всіх рівнях. Зокрема, необхідно розробити Концепцію законодавства з економічної безпеки, Програму підготовки нормативно-правових актів, Програму заходів щодо забезпечення економічної безпеки, негайно здійснити узгодження між розробниками нормативних документів. Реалізація цих напрямів дозволить зміцнити правовий режим економічної безпеки держави, суб'єктів господарювання.

Пріоритетними напрямами подальших наукових досліджень проблем нормативно-правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання визначено економіко-правові аспекти розвитку безпеки суб'єктів господарювання.

Список літератури

1. Соснин А. С., Прыгунов П. Я. Менеджмент безопасности предпринимательства [Текст] / А. С. Соснин, П. Я. Прыгунов : Учеб. пособие. — К. : Изд-во Европ. ун-та. — 2004. — 357 с.
2. Конституція України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Закон України «Про основи національної безпеки України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
4. Кочевой М. М. Організаційно-економічні засади управління безпечним економічним розвитком промислових підприємств [Текст] / М. М. Кочевой : монографія. — Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2013. — 208 с.
5. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затвердж. Наказом Міністерства економіки за № 14 від 19 січня 2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=161074&cat_id=32854
6. Методичні рекомендації з організації та проведення балансових комісій на підприємствах, що належать до сфери управління, та в підгалузях Міністерства транспорту України, затвердж. Наказом Міністерства транспорту за № 249 від 28 березня 2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart96/idx96671.htm>
7. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки, затвердж. Наказом Міністерства фінансів за № 170 від 14 лютого 2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0332-06>
8. Критерії ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки, затвердж. Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції та

- Фонду державного майна за № 375/2298 від 18 грудня 2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1268-03>
9. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затвердж. Наказом Міністерства фінансів та Фонду державного майна за № 49/121 від 26 січня 2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>
10. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердж. Наказом Міністерства економіки 02.03. 2007 р. за № 60. — 6 с. Додаток 1–7 с. Додаток 2–13 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_6s/pg_gewqwi/index.htm

Ф. В. Шиманский

Международный гуманитарный университет,
кафедра уголовного права, процесса и криминалистики
ул. Фонтанская дорога, 33, Одесса, 65009, Украина

М. М. Кочевой

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра экономики и моделирования рыночных отношений
ул. Дворянская, 2, Одесса, 65082, Украина

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СУБЪЕКТОВ
ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ**

Резюме

Проведенный теоретико-методологический анализ действующей нормативно-правовой базы обеспечения экономической безопасности государства и субъектов хозяйствования свидетельствует о том, что нормативно-правовое поле в этой сфере является неполным, практически на всех уровнях нормотворческое реагирование на рыночные изменения является неадекватным и запоздалым. В качестве важных направлений оптимизации этой сферы определены: активизация нормотворческой деятельности на всех уровнях, повышение уровня согласования между разработчиками нормативно-правовых актов, внедрение в практику диагностики экономической безопасности.

Ключевые слова: нормативно-правовая база, экономическая безопасность.

Ф. В. Шиманский

International University of the Humanities,
The Department of Criminal Law, Procedure and Criminalistics
Fontanskaya road, 23, Odessa, 65009, Ukraine

М. М. Кочевой

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of Economics and Modeling of Market Relations
Dvoryanskaya str., 2, Odessa, 65082, Ukraine

**REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK OF ECONOMIC SECURITY
BUSINESSES**

Summary

Normative — legal framework for the economic security entities.

Conducted theoretical and methodological analysis of the existing legal framework to ensure the economic security of the state and entities indicates that the regulatory and legal framework in this area is incomplete, almost all levels of normative response to market changes are inadequate and tardy. Important areas of optimization of the sphere defined: activation rulemaking at all levels, improve the alignment between the developers of legal acts, the implementation of diagnostics of economic security.

Key words: legislature, economic security.